

сформованості економічної культури та представлені результати власних досліджень з цього питання.

Ключові слова: економічна культура, критеріально-рівневий підхід, рівні сформованості.

Коваленко А. В. Экономическая культура будущих специалистов инженерно-педагогического профиля и уровни её сформированности

В статье анализируется современное состояние экономической культуры будущих специалистов инженерно-педагогического профиля. Определены уровни сформированности экономической культуры и представлены результаты собственных исследований по этому вопросу.

Ключевые слова: экономическая культура, критеріально-уровневый подход, уровни сформированности.

Kovalenko O. V. Economical Culture and it's the Levels of Forming of the Engineering and Pedagogical Future Specialists'

The modern state of the economical culture at the engineering and pedagogical students in the institutes of higher education are analyzed in this article. The levels of the economical culture forming are defined and the own results of this research are presented.

Key words: economical culture, criterion and level approach, levels of forming.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.011.3 – 051

І. В. Луценко

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Перехід України до нових економічних стосунків, конкуренція країн на світовому ринку потребує розвитку наукомістких технологій, що неможливо без підготовки наукових кадрів, здатних до створення та впровадження у різних галузях народного господарства інноваційних продуктів світового рівня.

Система вищої педагогічної освіти покликана впливати на формування особистісних якостей майбутнього вчителя, що дозволять йому вписуватися в сучасне суспільство з його сьогоднішнім станом виробництва, науки, культури, тобто сприяти соціалізації молодого педагога, уникати проблем, що виникають при його входженні в самостійну професійно-дослідницьку діяльність. Особистісний аспект стійкого володіння способами і прийомами дослідницької діяльності

особливо важливий і для пізнання себе, свого „Я”, своїх домагань і можливостей у професійному й особистісному самовизначенні.

Слід зазначити, що в останні роки багато вчених (А. Алексюк, І. Бех, В. Богословський, Є. Бондаревська, О. Глузман, В. Загвязинський, Н. Крилова, С. Кульневич, В. Лазарев, Л. Мітіна, С. Сисоєва, В. Сластьонін, А. Хуторської та ін.) вказували у своїх роботах на гостру потребу школи, що розвивається, у педагогові нового типу, здатному працювати в нових соціально-економічних умовах, нетрадиційно підходити до вирішення різних педагогічних проблем, створювати унікальні авторські технології навчання і виховання. Це з неминучістю зумовлює необхідність якісної зміни підготовки майбутніх фахівців у галузі освіти, її спрямованість на формування в них дослідницької культури.

Мета статті – розкрити умови формування дослідницької культури у майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

У сучасному освітньому просторі гостро постала проблема формування професійно-педагогічної культури вчителя, вихователя складовою частиною якої є дослідницька культура. Це тісно пов'язано і з проблемою суб'єктивного розвитку, саморозвитку й творчої самореалізації майбутнього фахівця дошкільної та початкової освіти в професійній сфері, його внутрішньої потреби не тільки обслуговувати інноваційні процеси, але й самостійно вирішувати педагогічні проблеми на підставі оволодіння методами наукової творчості, особистісного самоздійснення.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях представлено різні підходи до визначення сутності поняття „дослідницька культура”, яка розглядається як:

- інтегративна динамічна якість особистості, що характеризується ціннісним ставленням до дослідницької діяльності, потребою у пошуковій активності, сукупністю методологічних, світоглядних, загальнопредметних, рефлексивних знань і дослідницьких умінь, високим потенціалом дослідницьких здібностей (Н. Петрова) [1, с. 324];

- цілісне утворення, що формується й розвивається у процесі діяльності в певній професійно визначеній сфері та об'єктивується як сукупність норм і методів пізнання її сутності, способів реалізації та вдосконалення (І. Сенча) [2, с. 4];

- освоєння алгоритму стратегії наукового пошуку; складне динамічне утворення, що характеризує здатність особистості до вирішення значущих проблем методами наукового пізнання (І. Носаєва) [3];

- один з компонентів професійно-педагогічної культури, „змістом якого виступає дослідницько-творча діяльність учителя, що забезпечує його самореалізацію, розкриття інтелектуального потенціалу, здатність здійснювати інноваційні процеси та впроваджувати новаторські ідеї в практику” (Н. Сердюкова) [4];

- складна, динамічна якість особистості, що характеризує готовність учителя до вирішення педагогічних проблем методами наукового пізнання (Т. Климова) [5];

• інтегративний складник педагогічної культури вчителя в процесі його власного професійного саморозвитку (І. Демічева), елементами якої постають такі складники: структурні (мотиваційно-цільовий, когнітивно-процесуальний, професійно-ціннісний, аналітико-рефлексивний), функціональні (пізнавальний, виховний, дидактичний, методичний, комунікативний, діагностичний, організаційний, творчий, інноваційний, корекційний) [6, с.106 – 107].

За наявністю різних підходів до визначення сутності дослідницької культури можна визначити їхню інваріантну основу: вміння формулювати проблему дослідження, обґрунтовувати цілі та завдання дослідження, визначати об'єкт та предмет дослідження, висувати гіпотезу та пропонувати шляхи її перевірки; вибирати та використовувати методи дослідження; працювати з інформацією, застосувати емпіричні методи дослідження (спостереження, опис, вимірювання, експеримент), аналізувати явища, здійснювати висновки на основі експериментальних даних, дискутувати та відстоювати свою точку зору, використовувати різноманітні інформаційні ресурси для реалізації цілей дослідження, вміння працювати із книгою, уміння представляти результати та оформлювати науково-дослідну роботу, навички конспектування та уміння здійснювати планування різного типу, знання основ аналізу та оцінки дослідницької роботи.

Аналіз філософської, культурологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування в майбутніх фахівцях дошкільної та початкової освіти дослідницької культури довів її змістовну складність та багатоаспектність, оскільки вона поєднує великий фонд наукових знань з різних галузей: філософії, педагогіки, психології. Поняття „дослідницька культура” розглядається з поліваріантних позицій: в *особистісному аспекті* – як характеристика якісних ознак дослідника (здатність бачити багатогранність світу, спрямованість поведінки на пошук та інтеріоризацію нової інформації, володіння методами наукового пізнання, позитивне ставлення до дослідницької діяльності та ін.); у *соціальному аспекті* – як показник цивілізованості суспільства.

Зростання ролі науки у соціальному прогресі, проникнення її в усі галузі життя людей, залежність якості підготовки майбутнього фахівця від дослідницької спрямованості освітнього процесу зумовлюють актуальність проблеми науково-дослідницької підготовки кадрів. Процес формування дослідницької культури суттєво збагачує майбутніх учителів, вихователів науковими знаннями, сприяє саморозвитку, самовизначенню в умовах швидкоплинного світу, створює умови для самореалізації творчого потенціалу професіонала-дослідника.

Таким чином, сучасний учитель, вихователь повинен бути готовий до вивчення, аналізу і прогнозування розвитку особистості й життєдіяльності учнів, до здійснення комплексних перетворень в освітній системі, до подолання протиріч її розвитку. Він повинний бути здатним вирішувати комплекс дослідницьких завдань, зв'язаних з різними сферами

педагогічної праці. Необхідна йому й готовність до професійно-педагогічної рефлексії, до розгляду складних об'єктів педагогічної дійсності як цілісних явищ, до узгодження цілей викладання свого предмета з цілями розвитку особистості учнівської молоді.

Дуже важливо, щоб зі стін університету вийшла насамперед особистість з розвиненими інтелектуальними функціями, що безпосередньо пов'язані із професійними цінностями та ідеалами. Той, хто пройшов школу науково-дослідницької роботи, зможе будувати навчально-виховний процес на основі своїх цінностей і стратегічних цілей з урахуванням реальних можливостей і накопиченого досвіду. Діяльність майбутнього вчителя зв'язана з вирішенням нових завдань, умови яких вимагають пошуку виходу з проблемних ситуацій, що постійно виникають. Тому особистісними й професійними складниками мають бути: відповідальність, впевненість, оригінальність, ініціативність, глибина и широта пізнання, здатність згортати інформацію, здатність до пошуку побудови системи можливих дій, прагнення до істини та ін. Формування дослідницької культури для вирішення конкретних нових завдань професійної діяльності дозволить майбутнім фахівцям придбати впевненість у пошуку виходу з проблемних ситуацій педагогічної діяльності.

Процес формування дослідницької культури майбутніх учителів має враховувати соціокультурні, психологічні особливості студентського віку, зокрема такі аспекти, як мотивація навчальної діяльності у ВНЗ, самореалізації в студентському середовищі та ін. Б. Волков, досліджуючи психологію юнацтва та молоді зазначає, що „в професійній мотивації велику роль відіграє позитивне ставлення до професії, оскільки цей мотив пов'язано із кінцевою метою навчання, а позитивне ставлення до професії багато в чому пов'язано із уявленнями про неї” [7, с. 171]. Слід урахувати й позицію про те, що „головним завданням ВНЗ повинно бути навчання професійній грамотності на тлі могутнього особистісного розвитку молодих людей, а не навпаки. У наш час ринкових відносин вимагаються фахівців із розвиненими особистісними якостями” [7, с. 174]. Така позиція вимагає орієнтування на сполучення в процесі формування дослідницької культури й професійно орієнтованих, й особистісних якостей майбутніх учителів.

Варто враховувати, що соціальний контекст майбутньої професійної діяльності задають демократичні стосунки між викладачами й студентами, творча атмосфера міжособистісної взаємодії, де позанавчальні заняття супроводжуються, направляються, підтримуються способами, що активізують самостійну пізнавальну діяльність студентів.

У сучасних умовах вищої освіти майже будь-яка творча діяльність супроводжується процесами спілкування. Звідси випливає, що у формуванні дослідницької культури студентів ВНЗ характер взаємодії „викладач-студент” відіграє величезну роль і в навчальній, і в науковій діяльності. Так, можна використовувати відомі висновки психологів про

те, що не можна зрозуміти іншої людини, не вступивши з нею в особистісні відносини, що ефективність будь-якого спілкування різко збільшується в умовах „емпатичних відносин”.

У сучасних умовах розвитку освіти, де на перший план виступає проблема розвитку особистісних якостей студентів відчувається необхідність у викладачеві, який на основі урахування мінливих соціально-економічних умов і загальної ситуації в системі професійної освіти може найбільше ефективно організувати педагогічний процес.

Загальновідомо, що студенти, які тільки починають займатися наукою, слабо уявляють собі, яким чином здійснюються наукові дослідження, як проводити аналіз проблем, як генеруються нові ідеї, як зробити презентацію дослідження на науковій конференції тощо. Тому важливим постає використання активних методів навчання (евристичні технології генерування ідей, тайм-менеджмент, методи стимулювання творчості тощо).

Використання евристичних технологій генерування ідей стимулюють активність та інтуїтивне мислення студентів у процесі пошуку ідей, пропозицій, сприяють інтеграції накопиченої інформації і на цій основі значно підвищують ефективність прийнятих рішень.

Звернення до методів стимуляції наукового мислення пов'язано із тим, що будь-яка людина реалізує в житті і діяльності лише незначну частину свого творчого потенціалу. Отже, ці методи можна розглядати як способи активізації нереалізованих потенціалів. Це специфічні (інструментальні) методи і неспецифічні (особистісні) методи.

Інструментальні методи стимулювання творчості (синектика У. Гордона, метод подолання інерційного ефекту мислення Дж. Менделла, метод робочих листів С. Парнза, алгоритм вирішення винахідницьких завдань Р. Альтшуллера) є засобами організації і стимулювання групового і індивідуального розумового процесу. Дані методи надають певний спосіб організації власної розумової діяльності за рішенням конкретного наукового завдання (описують алгоритм загальних правил, дотримання яких з більшим ступенем вірогідності призводить до знаходження рішення).

Особливого значення у роботі зі студентами надається методу мозкового штурму, який запропонував американський фахівець О. Осборн в кінці 30-х рр. XX ст. в США. Цей метод базується на психологічних і педагогічних закономірностях колективної діяльності, де діалог і полілог в умовах мозкового штурму виступають засобом, що дозволяє подолати „бар'єр” і тим самим вивільнити творчу енергію, а включивши її в інтерактивну комунікацію, залучити до активного пошуку вирішення поставленої проблеми [6].

Методи стимулювання творчого мислення спрямовані на подолання стереотипів мислення, особистісно-професійних бар'єрів на шляху до творчості. Їхня мета – подолання внутрішнього опору, внутрішній заборон, зокрема на самовираження почуттів, поглядів, цінностей особистості.

Зазначені методи спрямовані на формування упевненості в собі, усвідомлення можливостей самовдосконалення в будь-якій сфері особистісного та професійного життя. Ці методи особливо значущі для забезпечення мотиваційно-ціннісного компонента дослідницької культури майбутніх учителів, вихователів.

Практика показує, що у зв'язку з високими темпами науково-технічного прогресу отриманих у ВНЗ знань, навичок і вмінь, які може зажадати від випускника його професійна діяльність, не достатньо. Випускники наших ВНЗ підготовлені більше як виконавці, що володіють в основному технологічною готовністю, у той час як фактором успішності роботи майбутнього вчителя є сформованість, цілісність його особистості, готової до постійної самоосвітньої діяльності, здатної реагувати на швидкозмінні умови, нестандартно мислити, брати на себе відповідальність і швидко приймати потрібні рішення.

У зв'язку з цим, стратегічною метою сучасної освіти у ВНЗ є перетворення студента в суб'єкта, який володіє потребою й зацікавленістю в самозміні, що спричиняє його становлення як фахівця, здатного до побудови своєї діяльності, її розвитку й удосконалення. Таким чином, професійний розвиток невіддільний від особистісного – в основі й того, й іншого лежить принцип саморозвитку, що детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність у предмет практичного перетворення, що призводить до вищої форми життєдіяльності особистості – творчої самореалізації

Перспективу подальшої наукової роботи вбачаємо в дослідженні таких питань, як науково-методичний супровід науково-дослідницької діяльності студентів з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій, технології включення майбутніх фахівців у віртуальний науково-дослідницький простір, форми та методи формування умінь та навичок наукової комунікації в студентів класичного університету.

Список використаної літератури

1. Петрова Н. В. Психолого-педагогическая сущность исследовательской культуры личности / Н. В. Петрова // Вест. Адыг. гос. ун-та. – 2007. – № 3. – С. 324 – 326. **2. Сенча І. А.** Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / І. А. Сенча. – Одеса, 2008. – 20 с. **2. Носаева І. В.** Педагогические условия формирования исследовательской культуры учащихся на начальном этапе образования : дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования” / И. В. Носаева. – СПб., 2001. – 183 с. **3. Сердюкова Н. С.** Организационно-педагогические условия формирования исследовательско-творческой культуры учителя : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Н. С. Сердюкова. –

Белгород, 2000. – 172. с. **4. Климова Т. Е.** Развитие научно-исследовательской культуры учителя : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования” / Т. Е. Климова. – Оренбург, 2001. – 21 с. **5. Демичева І. О.** Технологія формування дослідницької культури вчителя / І. О. Демичева // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ – Запоріжжя, 2004. – С. 106 – 112. **6. Волков Б. С.** Психология юности и молодости : учеб. пособие / Б. С. Волков. – М. : Академич. Проект : Трикста, 2006. – 256 с.

Луценко І. В. Формування дослідницької культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти

У статті проаналізовано поняття „дослідницька культура” майбутнього вчителя, вихователя; визначені характеристики і функції викладача, основні напрямки формування дослідницької культури майбутнього фахівця в процесі його професійної підготовки.

Ключові слова: дослідницька культура, майбутні вчителі, вихователі, професійна підготовка.

Луценко И. В. Формирование исследовательской культуры будущих специалистов дошкольного и начального образования

В статье проанализировано понятие „исследовательская культура” будущих учителей, воспитателей; определены характеристики и функции преподавателя, основные направления формирования исследовательской культуры будущего специалиста в процессе его профессиональной подготовки.

Ключевые слова: исследовательская культура, будущие учителя, воспитатели, профессиональная подготовка.

Lutsenko I. V. The Formation of the Research Culture in the Future Teachers of Preschool Education

In this article was analyzed „a research culture” in the future teachers, educators; it was defined functions and characteristic of teacher, basic direction of formation of research culture in the future teachers of preschool education in the process of there own professional preparation.

Key words: research culture, future teacher, educator, professional preparation.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.